

## Література

1. Дичківська, І. М. Йена-план-школа Петера Петерсена. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. /І. М. Дичківська. - К.: Академвидав, 2004. - 352 с.
2. Мартинович, О. Проектний метод навчання у школах Єнського плану / О. Мартинович // Вісник Прикарпатського національного університету. - Серія : Педагогіка. - 2009. - Випуск XXVIII-XXIX. - С. 169.
3. Kluge, Barbara. Biografiscb.es zu Peter Petersen. Peter Petersen und die Reformpädagogik / Barbara Kluge, Klaus Hofmarm (Hg.). - Vierte Kurseinheit der Fernuniversität Hagen, 1994. - 247 S.
4. Petersen, Peter. Der Jenaplan einer freien allgemeinen Volksschule / Peter Petersen. -Langensalza: Beltz, 1927. - 41 S.
5. Petersen, Peter. Der kleine Jenaplan / Peter Petersen. - Weinheim und Basel : Beltz Verlag, 2001.-137 S.
6. Petersen, Peter. Führungslehre des Unterrichts / Peter Petersen. - 7. Aufl. Braunschweig : Westermann, 1963. - 243 S.
7. Petersen, Peter. Der Kameradschaftsunterricht und das gruppenunterrichtliche Verfahren nach dem Jenaplan / Peter Petersen // Pädagogik. - 1947. - H. 2. - S. 12-19.
8. Sandfuchs, Uwe. Kleine Grundschule und jahrgangsiibergreifendes Lernen : Schulerückgang als pädagogische Herausforderung / Uwe Sandfuchs. - Bad Heilbrunn/Obb. : Klinkhardt, 1997. - 191 S.
9. Dietrich, Theo. Die Pädagogik Peter Petersens: der Jena-Plan: Beispiel einer humanen Schule / Theo Dietrich. - [6. verb. u. erw. Aufl.]. Bad Heilbrunn : Klinkhardt, 1995.-214 S.

## **ВИХОВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН**

*Сухомлинська О.В. (м. Київ)*

Виховання – складна, нелінійна й багато в чому не визначена імовірнісна система, що відповідно вимагає багатоаспектного й багатовимірного підходу до її аналізу і проектування. Виявлення, визначення і кваліфікація суті кожної складової цієї системи, її місця в організації всього педагогічного процесу є надзвичайно складними завданнями, які не можна розв'язати, власне, педагогічними засобами. Теорія і практика виховання постійно стикаються з проблемою співвідношення реальності («буття») з виховними завданнями, з виховними ідеалами, устремліннями. Виховний процес тісно пов'язаний із станом суспільства, він спирається на реальність, рівень освіченості, умови, в яких живуть суспільство й конкретна дитина.

Спробуємо висвітлити зазначену реальність, яка є живильним середовищем для розвитку й розбудови виховних ідей і концепцій. Тим більше, що процеси, які відбуваються сьогодні в Україні, – економічні, політичні, ідеологічні, культурологічні – мають швидкоплинний, змінюваний характер. У сучасному ідеологічному просторі України постійно стикаються інтереси, цінності певних політичних і владних, провладних і опозиційних структур та угруповань, які мають характер протистояння та відкритої боротьби. У такі процеси втягуються якнайширші верстви населення, і серед них молодь. Це перший аспект трансформаційних змін, що відбуваються в суспільстві.

Другим аспектом є зміни в світовому та загальноєвропейському просторі, що також мають тенденцію до багатовимірності: тут стрімко змінюються суспільний напрям діяльності, ринок праці, розширюються комунікації та інформаційне поле, відбувається вільний рух людей і товарів, уніфікуються системи освіти. В сучасному світі багато економічних, соціальних і культурних явищ існують і розвиваються як мережеві, тобто такі, що об'єднуються між собою й ігнорують кордони, особливо політичні та

адміністративні.

Третій аспект, може, й найважливіший з усіх – це процес реформування й модернізації національної освітньої системи, її модифікації та трансформації. Він тісно пов'язаний з першими двома аспектами, але має й свої складові: зміна підходів до організації освітнього простору, розширення змістового наповнення освіти, її об'єктивізація та варіативність, національна й загальногуманістична спрямованість, підвищення ефективності та якості освіти, внесення інформаційно-комп'ютерної складової, кореляція із загальноєвропейськими та світовими культурно-інформаційними процесами тощо.

Подивимось, які ж конкретні трансформаційні зміни найбільше впливають на загальновиховний контекст, і спробуємо з'ясувати, які завдання стоять перед нами і чи можемо ми щось зробити. Зазначимо при цьому, що в Україні трансформаційні зміни пов'язані передусім з розвитком громадянського суспільства як всеохоплюючого феномена, як показника і рушійної сили трансформаційних змін. Цей процес поставив перед нами досить гострі питання і пробле-ми, а саме:

1. Взаємовідносини процесів виховання і навчання. Через радянську традицію, яка теоретично розмежовувала процеси навчання й виховання дітей, навіть організовувала дискусії щодо правомірності висунення тези «виховуюче навчання», ми до сьогодні розглядаємо дещо відокремлено ці два процеси. Звичайно, не можна їх ототожнювати, проте зараз важливо підходити до модернізаційних змін з позицій єдиного цілісного педагогічного процесу. Такий підхід передбачає насамперед перехід від пріоритетної цінності самого знання до підходу, що спирається на індивідуальний досвід дитини, на цій основі – до пошуку шляхів формування компетенцій для визначення, орієн-тації, стимулювання розвитку дитини.

Сьогодні в світі поширюються нові характеристики знань: широта, універсальність, гнучкість, еволюційність, релевантність. Цим визначаються й характер їх інтерпретації, особливості оволодіння ними, у зв'язку з чим відбувається прискорена відмова від успадкованих канонів і правил, тобто розгляду знання як кінцевого ре-зультату процесу навчання і його певної абсолютної цінності. Як же тенденції в освіті протистоять такому підходові? І що тоді має бути закладено в єдиний педагогічний процес? Це, на наш погляд, знання і компетенції щодо громадянського суспільства, прав та обов'язків людини, засад її діяльності. Попри різні організаційні підходи в різних державах щодо включення цих знань до єдиного педагогічного процесу, єдиним виступає положення про необхідність не лише введення відповідних курсів до змісту освіти (громадянознавство та практичне право, які сьогодні мають тен-денцію до зникання із шкільного компонента нашої основної школи), а й насичення всього змісту освіти когнітивними вміннями та компетеціями про право і політику, мораль та їх роль у сучасному світі, про знання сьогоднішнього світу і процедурні вміння застосовувати ці знання.

2. Інша проблема, тісно пов'язана з попередньою, - мета навчально-виховного процесу. Вона є і метою, і певним результатом. Якої мети маємо досягти в результаті виховання? На що маємо спиратися у визначенні пріоритетів? Дуже часто ми, науковці, відштовхуємося в розбудові виховних концепцій, парадигм, технологій від власних уподобань, власних знань і переконань. Звичайно, це дуже добре, але існують уже напрацьовані загальноєвропейські та загальносвітові документи, під якими, до речі, поставила підпис і Україна, тобто ратифікувала їх. Вони мають виступати загальнотеоретичними засадами наших виховних програм, концепцій, технологій, систем. Це насамперед Конституція України, Декларація і Конвенція про права дитини (1989, Україна, 1991), Всесвітня декларація про вижи-вання, захист і розвиток дітей. Проголошені там ідеї та принципи мають принаймні враховуватися при розробці відповід-ної проблематики. Це ідеї виховання вільної й автономної

особистості, яка визнає й усвідомлює свої права та обов'язки в суспільстві; ідеї рівності, свободи, достоїнства, визнання особистістю верховенства Закону; до цих положень сьогодні додаються ідеї підтримки культурних прав (насамперед мовних).

Нині міжнародна спільнота надає значно більшого значення питанням формування обов'язків і відповідальності як новим моральним основам спільного суспільного життя. А чи можемо ми назвати пошуки й дослідження саме в цих аспектах? Виховання толерантності поваги і врахування прав та свобод іншого, не схожого на тебе, ми відносимо до засад виховання лише тоді, коли йдеться про поліетнічні угруповання, а не висувається загальнометодичним підходом. Але ж національне виховання в Україні, де національні меншини нині становлять 22 % всього населення, має обов'язково спиратися на ідеї виховання толерантності й полікультурності, якщо ми вважаємо, що розбудовуємо громадянське суспільство і рухаємося до Європи.

3. Третя складова впливу трансформаційних змін на виховний процес – це проблема взаємовідносин і взаємовпливів особистості й колективу (можемо оперувати іншими термінами: група, угруповання, спільнота, громада, організація). Більшість зусиль, уваги та пошуків сьогодні спрямовується на особистість, індивіда – його можливості, здатності. І це цілком виправдано через табування цієї проблематики в попередні роки й кінець кінцем тому, що саме особистість є суб'єктом життєдіяльності. Та ось ми вже понад 10 років розробляємо цю тематику, вишукуємо особистісно орієнтовані підходи навіть у глибокій давнині, але так і залишилися обабіч загальноновизнаних у світі теорій розвитку особистості (психоаналітична, біхевористська, екзистенціальна, гуманістична, когнітивна тощо), які не ввійшли до теоретико-методологічних засад науково-пошукової діяльності.

Вивчаючи і опановуючи ці загальноновизнані теорії розвитку особистості, нам конче потрібно проводити дослідження і будувати виховні системи, що спираються на співробітництво, участь, діалог і повагу, на колективізм. Адже розвиток громадянського суспільства будуватиметься як взаємодія суб'єктів. Воно складається не стільки з діяльності індивідів, скільки із взаємодії груп, об'єднань, закладів, органів місцевого самоврядування, інших суспільних громадських формувань. Це передбачає вивчення, дослідження і втілення в життя програм (проектів, моделей) спільної життєдіяльності дітей та їх взаємодії. Тут у нагоді можуть стати сучасні форми й методи організації дитячо-го та юнацького (молодіжного) руху, які в сьогоднішній Україні набувають великого значення. Але ми, науковці, маємо досить абстрактне уявлення про ці процеси, з одного боку, через їх закритість, небажання співпрацювати, а з іншого – через канонічність наших підходів, через невідкритість до нових проблем, що постають у зв'язку з трансформаційними змінами. Але ж ми знаємо, що дуже багато дітей є членами асоціальних, маргінальних угруповань, які взагалі закриті для світу дорослих. І там вони залишаються наодинці із своїми далеко не дитячими проблемами.

4. Надзвичайно важливі і притаманні саме нашому, українському суспільству, особливо в періоди його зрушень і змін, – виховання і духовність, виховання і мораль. Сьогодні ми знову й знову підтверджуємо тезу про втрату попередніх ідеалів, про певний вакуум у царині моралі, духовності. Як видається, це було справедливим для кінця 80-х – середини 90-х років ХХ ст., періоду різкого розвінчання соціалістичних цінностей та ідеалів, моральних орієнтирів, багато з яких були визнані (і справедливо) міфологічними, штучно створеними. Але нині цей вакуум заповнений прищепленими мас-медіа дуже різними і далеко не кращими взірцями й ідеалами, більш прагматичними, технократично-утилітарними, а інколи й негативного спрямування.

Але потяг до духовних пошуків, загальнолюдських і національних, гуманістичних ідей, кращих вітчизняних духовних традицій закладений у на-

шому генотипі, і ми наполегливо шукаємо форми й методи впливу на дітей.

## **РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

*Танько Т.П. (м. Харків)*

Розвиток творчого потенціалу "педагога передбачає стратегічні напрями розвитку суспільства та створення освітніх комплексів, в межах яких здійснюватиметься реформування системи підготовки, підвищення професійної майстерності управлінських та педагогічних кадрів. До того ж, творчий потенціал людини, який тримається на „трьох китах": інформація; прийоми, методи, способи, стратегії, необхідні до розв'язання проблеми; мотивація [7 с 69], за Т.М. Третяк, має безперервно розвиватись, підживлюватись. Цьому сприятиме система післядипломної педагогічної освіти. Відповідно структура і зміст системи післядипломної освіти на сьогодні є синтезом роботи у галузі теоретичної (самоосвітньої) діяльності і практичної (без відриву від навчально-виховної діяльності педагога); виконує функції, серед яких основними є "розвиток професіоналізму педагогів, забезпечення науково-методичного супроводу інновацій, проведення регіональних науково-педагогічних досліджень" [6, с 76], що призводять до зміни уявлень про післядипломну педагогічну освіту, зокрема: "нові задачі післядипломної освіти вимагають розробки нових підходів... Інститути післядипломної освіти мають стати не стільки центрами систематичного проведення курсів підвищення кваліфікації, скільки центрами організації самостійної роботи педагогів, регіональними центрами освіти комплексно-інтегруючого характеру. Діяльність інституту має носити випереджально-моделюючий характер..., соціокультурну і ціннісну переорієнтацію освітньої діяльності, нові стратегії в управлінні та фінансуванні навчальних закладів" [6, с 76].

Отже, виходить, що на створення освітніх комплексів знадобляться вагомі витрати часу, коштів, що за сучасних умов не є оптимальним вирішенням проблеми. Але, створити належні педагогічні умови для розвитку творчого потенціалу педагогів у системі післядипломної освіти - цілком можливо.

За умов, створених сьогодні у системі післядипломної освіти, можливий обмін досвідом і навчання тонкощам професійної майстерності за різними напрямками у межах предмету (подекуди й суміжних дисциплін). Пріоритети навчання необхідно визначати не тільки за досвідом і безпосереднім обміном ним, а й за вагомістю наукового компоненту професійної діяльності.

Аналізуючи Стандарт професійної якості, запровадження системи управління якістю на основі стандарту ISQ 9001:2000, М. Лахижа визначив основні пріоритети розвитку професіоналізму високої якості: "Для того, щоб працівники могли і хотіли забезпечити високу якість виробничих процесів, вони повинні мати необхідну інформацію про те, що і як робити; мотивацію до високої якості своєї праці; відповідну кваліфікацію й трудові навички; безперервно навчатися новим прийомам праці, а всі разом утворювати команду, зацікавлену у високій якості продукції" [2, с 5].

*Як бачимо*, творчий потенціал особистості педагога - явище багатокомпонентне. Основною педагогічною умовою його розвитку у післядипломній системі освіти має стати, на нашу думку, поділ роботи з педагогами на два рівноважних модулі, відповідно до усталених форм роботи у післядипломній системі освіти.

Перший модуль - навчання і розвиток творчості педагогів; другий - саморозвиток творчості педагогів. У першому випадку педагогові подають теоретичний і практичний базис творчої діяльності, а в другому - педагог має свідомо привчити себе до певних розумових операцій, пов'язаних із творчою діяльніс-